

Frökinds härad.

Frökinds härad gränsar i V till Vilske härad, i N till Vartofta härad, i Ö till Redvägs härad och i S till Ås härad. Häradet tillhörde under medeltiden Gudhems bo i Västergötlands sydöstra fjärding. Till arealen landskapets minsta härad rymde det enligt ÄVgL:s bötesstadga $\frac{1}{80}$ av landskapets hela folkmängd eller lika mycket som det tolv gånger större Marks härad.

Antalet runinskrifter i Frökinds härad är 9. 4 av dessa härröra från Kinneve sn, 3 från Vårkumla sn; 2 finnas i Börstigs sn. Brismene sn saknar runstenar. En av runinskrifterna (Vg 134) är urnordisk och anbragt på ett stycke sten endast c:a 7×4 cm. stort. 5 inskrifter äro ristade på resta stenar: Vg 135–137, 139, 149; en inskrift tillhör en liggande gravsten: Vg 138. Inskrifterna i Börstigs kyrka (Vg 200 och 201) äro ristade på kvaderstenar, som ingått i den ursprungliga kyrkans byggnadsmaterial.

8 runstenar äro bevarade (Vg 134, 136–139, 149, 200 och 201), medan en (Vg 135) förkommit. Av de bevarade 5 resta runstenarna är Vg 137 helt oskadad, Vg 138 endast obetydligt skadad med fullständig inskrift. Av Vg 136 och 139 saknas stora stycken. Endast ett större fragment, rotändan, finns bevarat av Vg 149. Den försvunna Vg 135 har, som 1600-talsbilden visar, varit hel med fullständig inskrift. Oskadade äro Vg 200 och 201. Det lilla föremålet Vg 134 är också sannolikt i det närmaste oskadat.

På ursprunglig plats finns ingen av stenarna kvar. Vg 138 och 139 ha i sen tid inmurats i Vårkumla kyrka men genom Riksantikvarieämbetets försorg uttagits och restaurerats. Vg 149 flyttades i slutet av 1700-talet 3 km i sydöstlig riktning och fick sin nuvarande plats i grannhäradet Vartofta.¹ Vg 134 har införlivats med samlingarna i Skara museum.

År 1687 avtecknade Antikvitetskollegiets ritare 4 runstenar: Vg 135, 137–139. Träsnitt av dessa bilder ingå i J. Göransson, *Bautil* (1750). Vg 149 är känd sedan början av 1800-talet. Alla fem inskrifterna finnas upptagna i J. G. Liljegren, *Runurkunder* (1833). 1843 påträffades Vg 134. År 1925 upptäcktes Vg 136, dock först sedan den sprängts sönder och de olika stenstyckena skingrats i samband med hägnadsarbeten. Först år 1933 observerades Vg 200 och 201.

200 och 201. Börstigs sn, kyrkan.

Litteratur: R. Norberg. Två medeltida runinskrifter på Börstigs kyrka (i: *Fornvännen* 1937, s. 180 f.).

Äldre avbildning: Norberg a. a.

I murverket till Börstigs kyrka finnas två medeltida runinskrifter. De äro anbragta på var sin sandstenskvader, den ena (Vg 200) med vänstra kanten 1,08 m. från kyrkans sydvästra hörn och med underkanten 0,40 m. ovanför sockeln, den andra (Vg 201) placerad i östra kormuren omedelbart ovanför sockeln, 0,60 m. över marken. Vg 201 sitter inmurad upp och ned. Inskrifterna observerades först i samband med restaureringsarbeten år 1933. Den nuvarande kyrkan, byggd 1823, ersätter en äldre, medeltida kyrka, som fått lämna material till den nya i form av huggna sandstenskvadrar. Avsikten var att i samband med kyrkorestaureringen lämna de runristade stenarna utan murputs, men så skedde av misstag icke. Stenarna befriades emellertid år 1957 från putslagret, och ristningarna granskades av S. B. F. Jansson.

¹ Med hänsyn till planschhäftet har inskriften behandlats i där given nummerordning på sin plats i Vartofta härad.

Fig. 224. Vg 200. Börstigs sn, kyrkan.
Efter foto av E. Magnusson 1957.

Fig. 225. Vg 200. Börstigs sn, kyrkan.
Efter foto av E. Magnusson 1957.

Vg 200:

Sandsten. Storlek 0,58×0,38 m. Runornas höjd 5–9 cm.

Inskrift:

tauip ærkæi
5 10

Vg 201:

Sandsten. Storlek 0,46×0,40 m. Runornas höjd 12–13 cm.

Inskrift:

ulfa abraham
5 10

Fil. lic. R. Norberg, som deltog i restaureringen av Börstigs kyrka och först iakttog inskrifterna, skriver (i *Fornvännen* 1937, s. 181): »det vore frestande att sätta namnen i samband med den äldsta stenkirkans tillkomst. Av stenkvadarnas form och huggnings-tekniken kan man sluta sig till att kyrkan tillkommit någon gång under 1200-talet, snarast århundradets mitt. . . Huruvida de [runinskrifterna] beteckna byggherren, prästen eller byggmästaren är ovisst. Ej heller kan man bestämt avgöra var inskrifterna haft sin ursprungliga plats. Då de båda runristade stenarnas format avviker från de vanligaste ligger det nära till hands att de ingått i en hörnkedja eller en portalomfattning.» Ingenting talar emot, att runinskrifterna datera sig till tiden för den medeltida kyrkans tillkomst. Det kan nämnas, att på en sten nära sydväggens östra fönster tämligen högt upp iaktogs 1937 en majuskelinskrift: ABRAHAMO ERICI.

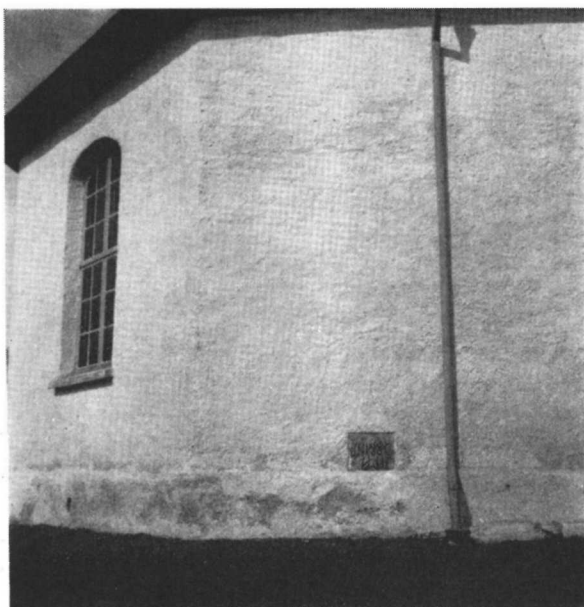

Fig. 226. Vg 201. Börstigs sn, kyrkan.
Efter foto av E. Magnusson 1957.

Fig. 227. Vg 201. Börstigs sn, kyrkan.
Efter foto av E. Magnusson 1957.

134. Kinneve sn, prästgården. Nu i Skara museum.

Pl. 113.

Litteratur: J. Lagerblom, brev ²²/₁₀ 1869 t. K. Torin (?) (VFA); S. Bugge i Aarbøger 1871, s. 220 f., i ATS 5 (1873–95), s. 95, i ANF 13 (1897), s. 317 f., NlæR Inledn. (1905–13), s. 16 f., 22, 24, 35, 1 (1891–1903), s. 129 f., 157 not 3, 162 f., 232, 261, 377, 429 f., 2 (1917), s. 473, 542, 578, 3 (1914–24, utg. av M. Olsen), s. 256; G. Stephens, ONRM 3 (1884), s. 21 f., Handbook of the Oldnorthern Runic Monuments (1884), s. 5; Fritz Burg, Die älteren nordischen Runeninschriften (1885), nr 13 s. 97; L. F. A. Wimmer, Die Runenschrift (1887), s. 151, 169, 304 not 1; A. Noreen, Altisländische Grammatik (3. uppl. 1903), s. 338, (4. uppl. 1923), s. 381, i Xenia Lideniana (1912), s. 12; E. Linderholm, Nordisk magi 1 (1918), s. 49, 71; H. Jungner, Brev ³⁰/₁₀ 1921 t. S. Welin (VFA), Gudinnan Frigg och Als härad (1922), s. 259 f., Västergötlands äldsta runinskrifter (i: Festskrift t. H. Pipping 1924), s. 232 f., 244 f.; A. Jóhannesson, Grammatik der urnordischen Runeninschriften (1923), s. 94; S. Agrell, Runornas talmystik (Skrifter utg. av Vet. Soc. Lund, 1927), s. 197; W. Krause, Was man in Runen ritzte (1935), s. 9, Runeninschriften im älteren Futhark (1937), nr 15; Handlingar 1937, 1938 i ATA; A. Bæksted, Målruner og trolldruner (1952), s. 142, 300, 305 f., 310.

Äldre avbildningar: Stephens, ONRM samt Handbook, se ovan; Jungner a.a. 1922, s. 259, 1924, s. 244, samma bild återgiven av Krause i a.a. 1937.

Den lilla runristade stenen tillhör Skara museum, inv.nr 2130. Den påträffades 1843 av komminister J. Lagerblom (ej: Lagergren, som hos Stephens och Jungner) i en åker på Kinneve prästgårds ägor. År 1851 överlämnades den av finnaren till Skara museum. De närmare fyndomständigheterna äro icke kända.

Röd täljsten. Längd 7,4 cm., största bredd 5 cm., tjocklek c:a 2 cm. Stenen är avbruten åt höger. Dess form, slipning etc. framgår tydligast av bilderna å pl. 113. Runinskriften begränsas upptill och nedtill av en ristad ramlinje. Troligen är den ristade linjen efter 7 h också en del av ramen. Rester av någon ramlinje vid inskriftens början finnas ej bevarade, men en sådan kan ha funnits. Runorna läsas från höger till vänster.

Inskrift:

. . . sir aluh

5

Till läsningen: Om stenen ursprungligen varit längre och burit ristning före 1 s, är nu svårt att avgöra. Högra sidans slipning är tvåfasad. Det förefaller ganska osannolikt — men icke helt uteslutet — att stenen